Αγαπητέ Νίκο,

Αγαπητέ Γιώργη,

Στούπα, 27 Σεπτεμβρίου 2026

Αισθάνομαι αμήχανα μ' αυτή την προσφώνηση. Για μένα θα είσαστε πάντα ο Νίκος Καζαντζάκης και ο Αλέξης Ζορμπάς.

Σας αγάπησα από παιδί. Με το δόσιμο του παιδιού, αλλά και τον σεβασμό του, όταν ενστικτωδώς αντιλαμβάνεται –και συνήθως το ένστικτο σ' εκείνες τις ηλικίες δεν λαθεύει– ότι έχει απέναντί του κάτι πολύ μεγάλο και αξεπέραστο.

Γνωριστήκαμε στο σκοτάδι. Με το πρώτο μου χαρτζιλίκι αγόρασα έναν φακό. Κουκουλωνόμουν με την κουβέρτα και διάβαζα με πάθος, έως ότου βιβλίο και φακός ξεγλιστρήσουν από τα χέρια μου. Ήταν ο μόνος τρόπος να ικανοποιηθεί η λαχτάρα μου, αφού οι γονείς μου, από τις δώδεκα και μετά, απαγόρευαν να μένει το φως αναμμένο στο δωμάτιό μου.

Στα χρόνια που ακολούθησαν ο Καζαντζάκης ήταν πάντα παρών. Αγάπησα άλλες συνομιλίες σου πολύ περισσότερο απ' αυτή με τον Ζορμπά, που μου δημιουργούσε, μ' όλη την πρώτη μου αγάπη, μια δυσφορία. Ο Ζορμπάς δεν ήταν παρά το πρόσωπο του Άντονι Κουίν και το συρτάκι.

Το φετινό φεστιβάλ της Στούπας –του το χρωστώ– έφερε πάλι τον Ζορμπά στις πραγματικές του διαστάσεις. Ξαναδιάβασα πριν έρθω εδώ το βιβλίο. Αλήθεια, το είχα διαβάσει ποτέ; Τόσο πολύ ήταν «άλλο»!

Αλλά, χθες, εδώ στη Στούπα, με όσα είπαν η Κατερίνα και η Μαρία, δεν ήταν ότι άλλαξα τους ήρωές μου, αλλά σταθήκατε και οι δυο σε τούτο το φως, σε τούτο το αεράκι που μύριζε θάλασσα και αρμυρίκι, σε τούτο το περιβάλλον (με τις αναγκαίες αφαιρέσεις) και το χαμόγελό σας έγινε πλατύτερο και οι ρυτίδες του προσώπου σας αποκάλυψαν μυστικά που αγνοούσα.

Εκεί, ωστόσο, που σας αντάμωσα πραγματικά, ήταν στα «γραφεία της εταιρείας». Εκεί που άκουσα τα βιαστικά, τα φουριόζικα βήματα του Ζορμπά... να συχνοδιαβαίνει για να βάζει τάξη στη λειτουργία της επιχείρησης.

Και μετά του Καζαντζάκη. Να ξεχνά τον προορισμό του και η ματιά να σκαλώνει στην οργιαστική βλάστηση, στο άλογο που γύριζε το μάγγανο, στο ξεμπίλι με το νερό και τα φρούτα που δροσίζονταν στο χείλος του πηγαδιού, σε μια συκιά, ένα κλήμα και σ' εκείνα τα λουλούδια που δεν υπάρχει μπλε για να τα ζωγραφίσει. Έβγαζε χαρτί και μολύβι, σημείωνε, χασομερούσε, με τη γλυκιά προσμονή, να γυρίσει στο καλυβάκι του, γιατί τον πρόσμενε ο Βούδας. Και ήθελα να τρυπώσω κι εγώ στην καλύβα, κι ας συνοφρυωνόταν ο Βούδας με την ανεπιθύμητη παρουσία μου. Μόνο και μόνο για να του πω ότι, εδώ, έξω από την καλύβα, είναι μαζεμένος κόσμος πολύς, απ' όλη την Ευρώπη, και μιλάνε με πολλή αγάπη για τον Καζαντζάκη και τον Ζορμπά. Πρωτοστατούν: η Κατερίνα, η Μαρία, η Βασιλική· ακούω τη Μακλένα... τη Μέριλιν, τη Μαριέλλα... και οι φωνές τους σμίγουν με τις φωνές «Άγγλων, Γάλλων, Πορτογάλων, Σέρβων, Βουλγάρων, Ρουμάνων, Πολωνών, αγάδων, πασάδων, ντερβισάδων...».

Υπάρχουν κι άλλου είδους «ομιλίες». Καλλιτέχνες Έλληνες και μη Έλληνες, αλλά με καρδιά ελληνική, έπιασαν χρώματα και νήματα και μας χάρισαν όψεις του έργου σας και της παρουσίας σας που αλλιώς θα είχαν χαθεί.

Ογδόντα χρόνια μετά... και είστε και οι δυο εδώ, στη Στούπα, στην Καλόγρια! Ολοζώντανοι!

Εκείνη, λοιπόν, η αποτυχία της επιχείρησης του λιγνίτη δεν ήταν αποτυχία, ήταν νίκη της φθοράς και του θανάτου.

Καλή αντάμωση, όποτε πάλι με αξιώσει ο Θεός!

Με αγάπη (ας συνοψίσει αυτή η λέξη ό,τι νιώθω και για τους δυο σας)

Γεωργία Κακούρου-Χρόνη

ΥΓ. Βιάστηκα να κλείσω το γράμμα. Δεν υπολόγιζα ότι πριν λίγο, μπροστά στο «άσπρο σπιτάκι», στον μικρούτσικο όρμο, όπου άλλοτε αντηχούσε η στεντόρεια φωνή του Άγγελου Σικελιανού, θα ακουγόταν η Άρνηση του Γιώργου Σεφέρη από φωνές Άγγλων, γνώριμων της Στούπας. Καθώς οι φωνές έσμιγαν τη θάλασσα και τον ουρανό, έσβηναν τις αντιδράσεις του Σεφέρη, του νομπελίστα ποιητή, που απέρριπτε τον γνωστότερο –σήμερα, μαζί με τον Κ.Π. Καβάφη – Έλληνα συγγραφέα.

Η δύναμη της τέχνης πάνω από τις φωνές των δημιουργών της. Ο Σεφέρης έτεινε το χέρι στον Καζαντζάκη. Δεν υπήρχε λόγος να ζητήσει «συγγνώμη». Ο μεγάλος Κρητικός δεν κράταγε κιτάπια με τέτοιου είδους λογαριασμούς. Ο χρόνος δικαίωνε τις φωνές και των δυο, τόσο διαφορετικές, αλλά το ίδιο αναντικατάστατες, ζωντανές και γόνιμες!__